

Fiktionalitet i F.C. Eilschovs Forsøg til en Fruentimmer-Philosophie: Introduktionen af en ny retorisk strategi i dansk videnskabelig kommunikation

Valdemar Nielsen Pold, Aarhus Universitet

Abstract: This article investigates how and why the Danish philosopher Frederik Christian Eilschov in *Forsøg til en Fruentimmer-Philosophie* as one of the first in Denmark uses fictionality as a rhetorical strategy to communicate science. I argue that Eilschov uses both global and local fictionality to transfer scientific content from a male, Latin and scientific public to a female, Danish and literary public by mimicking rhetorical strategies prevalent in the female public. The reason for his changing rhetoric is that it among other things allows the readers to identify with a woman philosopher and presents a certain knowledge praxis and culture. In addition, Eilschov also thinks women have greater imagination and therefore are conditioned to other rhetorical strategies than men. Though Eilschov has been acknowledged as one of the more influential rationalists in Denmark during the 18th century as well as an important language puritan his role as one of the first philosophers in Denmark that introduces fictionality as a rhetorical strategy to communicate science has been underemphasized. This article aims to change that.

Keywords: F.C. Eilschov; *Forsøg til en Fruentimmer-Philosophie*; fictionality; science communication; fictive dialogue; analogy

Recommended citation: Pold, Valdemar Nielsen, 'Fiktionalitet i F.C. Eilschovs *Forsøg til en Fruentimmer-Philosophie*: Introduktionen af en ny retorisk strategi i dansk videnskabelig kommunikation', *1700-tal: Nordic Journal for Eighteenth-Century Studies*, 18 (2021). 28–43. <https://doi.org/10.7557/4.5741>

Copyright: © 2021 The Author(s). This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY 4.0), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

I litteratur- og videnskabshistorien har man traditionelt forstået litteratur og videnskab som to forskellige ting. Med denne adskillelse har man tenderet til at overse en væsentlig korrelation imellem videnskab og litteratur: Videnskabsfolks anvendelse af fikcionalitet forstået som videnskabsfolks brug af intentionelt signaleret påfund.¹ Eksempelvis videnskabsfolks brug af analogier og tankeeksperimenter eller hele fiktive dialoger, breve eller meditationer. Den traditionelle adskillelse af litteratur og videnskab har for eksempel præget de mange tværfaglige studier af litteratur og videnskab, hvor det ofte har handlet om litteraturens påvirkning på videnskaben eller omvendt videnskabens påvirkning på litteraturen.² Inden for sagprosa-forskning, som har været i fokus i særligt Norge de seneste år, har videnskabsfolks fikcionalitetsbrug ofte handlet om studier af metaforbrugen.³ Den samme tendens med analysen af metaforbrug ser man inden for videnskabshistorien.⁴ Inden for narratologien har man trods vedvarende pointering af narra-

¹ I denne artikel tages udgangspunkt i Simona Zetterberg Gjerlevsen og Henrik Skov Niensens definition af fikcionalitet som intentionelt signaleret påfund i kommunikation fra 'Distinguishing fictionality' i *Exploring fictionality*, red. af Cindie Aaen Maagaard, Daniel Schäbler og Marianne Wolff Lundholt (Odense: Syddansk Universitetsforlag, 2020). Definitionen bygger på Richard Walsh, der i værket *The Rhetoric of Fictionality* (Ohio: Ohio State University Press, 2007) pointerer forskellen mellem fiktion som genre og fikcionalitet som retorisk strategi.

² Se for eksempel Marjorie Hope Nicolsons omfattende forfatterskab om videnskabens betydning for den tidlig-moderne litteratur som *Newton Demands the Muse* (Princeton: Princeton University Press, 1946) og *Science and Imagination* (New York: Cornell University Press, 1956). Det samme perspektiv finder man inden for det tværvidenskabelige studie af litteratur og videnskab med Bruce Clarke et al. (red.) *The Routledge Companion to Literature & Science* (London: Routledge 2011). [Crossref](#); Siden Gillian Beers *Darwin's Plots* (Cambridge: Cambridge University Press, 1983) har der dog været en voksende interesse i litteraturteoriens forklaringspotentiale i beskrivelsen af videnskabelig kommunikation, hvilket også afspejler sig i Stephen Meyers (red.) *The Cambridge Companion to Literature and Science* (Cambridge: Cambridge University Press, 2018). [Crossref](#).

³ Det er særligt den norske sagprosa-forsker Johan Tønnesson som i *Hva er sakprosa* (Oslo: Universitetsforlaget, 2008) har argumenteret for metaforanalysen som central for forståelsen af sagprosa. I den engelske forskning i videnskabelig retorik har man for eksempel Alan Gross, Joseph Harmon og Michael Reidys omfattende analyse af den videnskabelige artikels retorik i Vesten i *Communicating Science. The Scientific Article from the 17th Century to the Present* (Oxford: Oxford University Press, 2002), hvor fikcionalitetsstrategierne dog er henvist til en ubetydelig kategori kaldet "poetisk sprogbrug", som dækker over metaforer og similer.

⁴ Både i Stephen Shapins *The Scientific Revolution* (Chicago & London: The University of Chicago Press, 1996) og Thomas L. Hankins' *Science and the Enlightenment* (London & New York: Cambridge University Press, 1985) nævnes metaforen som central for at forstå tidlig-moderne videnskab. Mere generelt for analyser af metaforbrug i videnskabshistorien se Andrew Ortonys (red.) *Metaphor and Thought* (Cambridge: Cambridge University Press, 1979).

tologiens udvidelsespotentiale til at beskrive videnskabelig kommunikation endnu ikke foretaget sådanne analyser.⁵ I litteraturhistorien optræder videnskabsfolk ofte kun med henblik på at afdække værker, som helt tydeligt kan betragtes som fiktion, mens man i videnskabs- og filosofihistorien ofte blot forstår fikcionalitet som en biomstændighed ved værker, der har et mere grundlæggende budskab. Der er generelt et hul i den historiske forskning i videnskabelig retorik på dansk, og især fikcionalitetsstrategierne er udover metaforbrugen både i nordisk og international sammenhæng stort set ubeskrevet.

I oplysningstiden kommer med Frederik Christian Eilschovs *Forsøg til en Fruentimmer-Philosophie* (1749–1750) et af de første værker på dansk, som på omfattende vis anvender fikcionalitet i sin kommunikation af videnskab. Værket består af en fiktiv dialog mellem en lærd mand og en kvinde, hvor videnskabens organisering og metode gennemgås. I værket præsenteres alt fra ontologi, psykologi, naturlig teologi, fysik og matematik til etik. Derudover giver Eilschov den første indføring på dansk i den nye eksperimenterende fysiks metode. Alt dette gøres gennem analogier, referencer til skuespil og digte samt humoristiske tankeeksperimenter. Eilschov adskiller sig med sin fiktive dialog i *Forsøg til en Fruentimmer-Philosophie* på den ene side formmæssigt fra den logisk-videnskabelige kommunikation, og på den anden side adskiller han sig indholdsmæssigt fra romanen. Eilschov bruger fikcionalitet ligesom romanforfatterne, men formidler det samme indhold som videnskabsfolkene. Eilschov oversætter altså ikke blot videnskaben fra latin til dansk, men “oversætter” også retorikken fra en logisk-videnskabelig til en fiktioniseret. Eilschov forstår selv dette som et opgør med “Den Mathematiske, eller saa kaldede strænge Lære-Maade” i fremstillingen af videnskaben.⁶ Eilschov vil i

⁵ Norbert Meuter skriver i ‘Narration in Various Disciplines’ fra *the living handbook of narratologi* red. af Peter Hühn (Hamburg: Hamburg University, 2011), at “a specifically narratological inquiry in the natural sciences remains a desideratum”, ligesom det er blevet pointeret tidligere af Gerard Genette, Nitsa Ben-Ari & Brian McHale i ‘Fictional Narrative, Factual Narrative’, *Poetics Today*, 11 (1990), s. 755–774. [Crossref](#); James Phelan i *Experiencing Fiction* (Ohio: Ohio State University Press, 2007) og Richard Walsh i *The Rhetoric of Fictionality* (Ohio: Ohio State University Press, 2007). Man har de tidlige studier af neo-kantianeren Hans Vaihinger i *The Philosophy of As if*, oversat af C. G. Ogden (London: Routledge & Kegan Paul Ltd, 1924 [1911]), der argumenterer for, at grundlæggende begreber ved Kant som frihed og tingen i-sig-selv må betragtes som ubeviselige fiktioner, samt Hayden Whites indflydelsesrige argumentation for narrativitetens epistemologiske nødvendighed i enhver meningsgivende proces som formuleret i ‘The Value of Narrativity in the Representation of Reality’, *Critical Inquiry*, 7 (1980), s. 5–27, [Crossref](#). Whites argument har fået fornyet form inden for den kognitive narratologi, som også Walsh har gjort sig til fortaler for i ‘The Narration of Scientific Facts’ i *Narrative Factuality*, red. af Monika Fludernik og Marie-Laure Ryan (Berlin: de Gruyter, 2019), s. 417–428. [Crossref](#).

⁶ Frederik Christian Eilschov, *Forsøg til en Fruentimmer-Philosophie* (København: Ernst Henrich Berling, 1749-1750), s. 44.

stedet aflæde filosofien “sin Akademiske Dragt, og føre den i en anden”.⁷ Som Eilschov skriver:

Philosophien fremsætter og beviiser sine Ting [...] uden Zirat og Prydelse i deres nøgne Beskaffenhed, uden Omsvøb. Skal den derfor lade sig see iblandt Fruentimmer, maa den forandre sin Dragt, og ligesom iføre sig Kiønnets Stads, for at glimre og behage des meere.⁸

Det er en af de første gange, hvor man på dansk så tydeligt omformer videnskaben, så den bliver begribelig for andre end videnskabsfolkene selv. Hvor Eilschov som sprogpuritanist har fået stor anerkendelse for sin oversættelse af videnskaben fra latin til dansk, så har man tenderet til at overse, hvordan Eilschov med *Forsøg til en Fruentimmer-Philosophie* for første gang på dansk bruger fikcionalitet som en gennemgribende retorisk strategi i videnskabelig kommunikation.⁹

I denne artikel vil jeg derfor vise, hvordan og hvorfor Eilschov bruger fikcionalitet som en ny retorisk strategi i dansk videnskabelig kommunikation. Det er denne artikels hovedargument, at Eilschov bruger fikcionalitet for at flytte videnskabeligt indhold fra en mandlig, latinsproget, videnskabelig offentlighed til en

⁷ Eilschov, s 45.

⁸ Eilschov, s. 43.

⁹ Eilschov bliver almindeligvis nævnt i dansk litteratur- og filosofihistorie, hvor særligt hans sprogpuritanisme, fokus på dyrerettigheder og relation til Wolff og Holberg fremhæves. Se *Bidrag til den danske Literaturs Historie* (København: Brødrene Berling, 1853–1861), *Illustreret dansk litteraturhistorie* (København: Bogforlaget Ernst Bojesen, 1902), *Filosofien i Danmark i det 18. og 19. århundrede* (København: Gyldendalske Boghandels Forlag, 1897), *Danske Filosofier* (København: Gyldendalske Boghandel Nordisk Forlag, 1909), *Dansk litteratur historie* (København: Politikens Forlag, 1964–1966), *Dansk litteraturhistorie* (København: Gyldendal, 1983–1985), *Dansk filosofis historie* (København: Gyldendal, 2002–2004) og *Hvor litteraturen finder sted* (København: Gyldendal, 2010–2011). I *Dansk litteraturs historie* (København: Gyldendal, 2006–2009) er Eilschov dog skrevet ud. Om Eilschovs sprogpuritanisme se også Johannes Lollesgaard, *Sprogfilosofien og Sprogforsken i Danmark ved det 18. Aarhundredes midte* (København: P. Haase og Søns Forlag, 1925), Johnny Christensen, ‘F.C. Eilschov og hans sprogdannende virke’ i *Litteratur og lærdom* red. af Marianne Alenius og Peter Zeeberg (København: Museum Tusulanums Forlag, 1987) og Erik Vive Larsen, ‘Sproget og oplysningen’ i *Oplysningens verden* red. af Ole Høiris og Thomas Ledet (Aarhus: Aarhus Universitetsforlag, 2007), s. 371–382. Om Eilschovs fokus på dyrerettigheder se også Hans Hvass, *Eilschov, Holberg og begyndelsen til Dyrenes Beskyttelse* (København: Rosenkilde og Bagger, 1973). Litteraturhistoriker Anne-Marie Mai og filosofihistoriker Carl Henrik Koch synes at være de eneste, der har behandlet *Forsøg til en Fruentimmer-Philosophie* mere indgående. Carl Henrik Koch i *Dansk oplysningsfilosofi 1700–1800* (København: Gyldendal, 2003) og Anne-Marie Mai i *Hvor litteraturen finder sted. Bind 1. Fra Guds tid til menneskets tid. 1000–1800* (København: Gyldendal, 2010). Mais kapitel bygger på en mere udførlig artikel, hun har udgivet i *Lys og blade* red. af Johannes Nørregaard Frandsen et al. (Odense: Odense Universitetsforlag, 1995), kaldet ‘Forsøg til en fruentimmerfilosofi’.

kvindelig, dansksproget, litterær offentlighed. Eilschov giver med sin fikcionalitetsbrug blandt andet sine kvindelige læsere mulighed for at identificere sig med en filosoferende kvinde, ligesom Eilschov i dialogform kan fremvise en videnspraksis og -kultur, der står i skarp kontrast til den daværende skolastiske skoleform på Københavns Universitet. *Forsøg til en Fruentimmer-Philosophie* kan samlet set betragtes som Eilschovs forsøg på at mime retoriske strategier fra en kvindelig, litterær offentlighed for at kommunikere indhold fra en mandlig, videnskabelig offentlighed, der baserer sig på nogle helt andre retoriske strategier. Dette gør han blandt andet, fordi Eilschov forestiller sig at kvinder har større indbildningskraft og derfor er betinget for andre retoriske strategier end mænd. Jeg vil først præsentere, hvordan Eilschov bruger fikcionalitet til at omforme videnskaben for derefter at vise, hvorfor Eilschov benytter sig af fikcionalitet som en ny retorisk strategi i dansk videnskabelig kommunikation.

Den fiktive dialog som global fikcionalitetsstrategi

Man kan opdele Eilschovs fikcionalitetsbrug i to søjler. Den ene søjle er den globale fikcionalitetsbrug,¹⁰ som er Eilschovs brug af den fiktive dialog. Den fiktive dialog har siden Platon udgjort en hovedfiktionsgenre sammen med brevet og meditationen i den vestlige kulturs vidensformidling. Mest kendt er den fiktive dialog i vidensformidling før Eilschov brugt af Platon, Xenophon, Marcus Tullius Cicero, Galileo Galilei og Nicolas Malebranche.¹¹ Selv Gottfried Wilhelm Leibniz,

¹⁰ Forskellen på global og lokal fikcionalitetsbrug bygger på Richard Walsh, James Phelan og Henrik Skov Nielsens argument i 'Ten Theses about Fictionality', *Narrative*, 23, (2005), 61–73, [Crossref](#), om, at fikcionalitet i højere grad ligner ironi end genrer som tragedien eller komedien, idet fikcionalitet ligesom ironi ikke blot angiver en global rammesætning for forståelsen af en tekst, men også kan fungere på en lokalt niveau inden for en anden global rammesætning: "It may provide a framework for thinking about a text [...], but it may also appear intermittently within a text governed by a different generic framework". Hvor forskellen traditionelt er blevet brugt til at adskille brugen af fikcionalitet som global ramme for generisk fiktion fra anden brug af fikcionalitet, så kan den ifølge min overbevisning også kvalificere forståelsen af forskellene mellem Eilschovs forskellige typer af fikcionalitet, selvom Eilschovs dialog ikke er generisk fiktion.

¹¹ Xenophon, *Memorabilia*, oversat af Amy L. Bonette (Ithaca og London: Cornell University Press, 1994 [371 f.v.t.]). Marcus Tullius Cicero, 'A Dialogue concerning Oratorical Partitions' oversat af C. D. Yonge i *The Orations of Marcus Tullius Cicero, vol. IV* (London: G. Bell and Sons Ltd., 1913 [46 f.v.t.]). Galileo Galilei, *Samtale om de to hovedsystemer for verden, det ptolemæiske og det kopernikanske*, oversat af Conni-Kay Jørgensen (Skive: Forlaget Wunderbuch, 2019 [1632]) og *Dialogues Concerning Two New Sciences*, oversat af Henry Crew og Alfonso de Salvio (New York: The MacMillan Company, 1914 [1638]). Nicolas Malebranche, *Dialogues on metaphysics and religion*, oversat af Morris Ginsberg (London: George Allen & Unwin Ltd., 1923 [1688]).

der argumenterede for den matematiske metodes nødvendighed for al videnskabelighed, skrev sit modsvar til John Lockes *An Essay Concerning Human Understanding* som en fiktiv dialog.¹² Genren er også kendt som imaginære samtaler på baggrund af Walter Savage Landors storværk *Imaginary Conversations* (Boston: Robert Brothers, 1883 [1821–1828]) og er for nylig blevet brugt af professor i logik på Oxford University Timothy Williamsen med *Tetralogue* (Oxford: Oxford University Press, 2015).

Eilschovs brug af den fiktive dialog ligger dog ikke i direkte forlængelse af Platon, Cicero, Galilei, Leibniz og Malebranche, men knytter sig eksplicit til en anden tradition for at bruge den fiktive dialog i vidensformidling, som cementeres med den franske videnskabsmand Bernard Le Bovier de Fontenelles *Entretiens sur la pluralité des mondes*.¹³ Det, der adskiller, hvad man kunne kalde den platoniske tradition fra den fontenælske tradition, er, at forfatteren i den platoniske tradition enten selv opfatter eller bliver læst som om, at den fiktive dialog er selve videnskaben, hvilket ikke er tilfældet i den fontenælske tradition. Når Leibniz bruger den fiktive dialog, så er det ifølge ham selv, fordi det er lettere blot at lade Locke tale gennem en fiktiv karakter fremfor konstant at skulle referere til hans værk.¹⁴ Når Galilei bruger den fiktive dialog, så er det ifølge ham selv, fordi han dermed kan lave afstikkere fra hovedtesen, som kan være ligeså relevante af få med i det samlede argument.¹⁵ Men når Fontenelle bruger den fiktive dialog, så er det for at omforme den egentlige videnskab til et andet publikum end videnskabsfolkene selv.¹⁶ Fontenelle omformer altså de sværttilgængelige, esoteriske tekster til en fiktiv dialog, fordi han dermed kan kommunikere videnskab til andre. I den platoniske tradition er den fiktive dialog selve videnskaben, mens den fiktive dialog

¹² Gottfried Wilhelm Leibniz' *Nouveaux essais sur l'entendement humain* oversat til *New Essays on Human Understanding* af Peter Remnant og Jonathan Bennet (New York: Cambridge University Press, 1996 [1765]). John Locke, *An Essay Concerning Human Understanding* (London: Wordsworth Editions, 2014 [1689]).

¹³ Ligesom Eilschov følger Fontenelle, gør også den italienske newtonist Francesco Algarotti med *Il newtonisme per le dame* oversat til *Sir Isaac Newton's Philosophy Explain'd For the Use of the Ladies* (London: E. Cave, 1739 [1737]). Som forløbere til Fontenelle kan nævnes de to middelalderskrifter *Lucidarius* (København: G.E.C. Gad, 1909 [1190–1195]) og *Sydrak* (København: H.H. Thieles Bogtrykkeri, 1921 [1243]), der også præsenterer et bestemt verdensbillede gennem lærende, fiktive dialoger. *Lucidarius* og *Sydrak* har også fandtes i danske varianter.

¹⁴ Gottfried Wilhelm Leibniz, *New Essays on Human Understanding*, oversat af Peter Remnant og Jonathan Bennet (New York: Cambridge University Press, 1996 [1765]).

¹⁵ Galilei, *Samtale om de to hovedsystemer*.

¹⁶ Bernard Le Bovier de Fontenelle, *Samtaler om Meer end Een Verden*, oversat af Frederik Christian Eilschov (København: Christoph Georg Glasing, 1748 [1686]).

i den fontenælske tradition er, hvad man kunne kalde en populærvidenskabelig omformning af videnskaben.

Hvis man ser mere overordnet på den fiktive dialog i litteraturen, så har den eksisteret i alle mulige forskellige og mere lokale former på dansk i Eilschovs samtid. Man finder den fiktive dialog i Holbergs skuespil, Brorsons digtning, Pontoppidans skolebog samt de nye romaner. Eilschov introducerer dog en ny måde at bruge den fiktive dialog på, nemlig den fontenælske tradition for at bruge den fiktive dialog til at foretage en populærvidenskabelig omformning af videnskaben. Eilschov kalder selv genren for alvorlige og lystige samtaler, som angivet i den samlede titel på værket: *Forsøg til en Fruentimmer-Philosophie eller Alvorlige og lystige Samtaler med et Fruentimmer om det der er nyttigt og fornøjeligt i alle Philosophiens Parter efter Fontenelles Maade forfattede hvoraf Maanedligen udgives et Hefte*. Samtalerne skulle efter planen være forløbet over seks dage¹⁷, men Eilschov nåede kun at udgive de tre første hæfter inden sin tidlige død i 1750. Udover titlen og fortalens klare signalering af, at Eilschov ønsker at følge Fontenelles skrivemåde, så påmindes Eilschov læseren om den globale brug af fikcionalitet i begyndelsen og slutningen af hver af dages samtaler. Den første dags samtale begynder for eksempel således:

Saa snart vi i Dag have drukket Thee og spüst Frokost, sagde Fruen om Morgenens, ville vi begynde at philosophere, eller rettere, skal han begynde at lære mig Philosophie, og jeg at gaae i Skole, efter Aftale.¹⁸

Eilschov bruger ikke lang tid på denne rammesætning modsat Fontenelle, som bruger længere tid på at iscenesætte sine karakterer og deres miljø. Fontenelle har ligeledes indsat et forord af den fiktive, mandlige hovedperson, der forklarer, hvorfor samtalerne overhovedet er skrevet ned.¹⁹ Eilschov benytter sig derimod ikke af sådant metaperspektiv på sin fiktive dialog, men behandler genren som mere fast og etableret. I den forbindelse er det dog værd at bemærke, at Eilschovs dialoger modsat andre fiktive dialoger er opdelt i paragraffer, ligesom det er almindeligt for akademiske tekster i samtiden. Et udsnit af indholdsfortegnelsen ser for eksempel således ud:

§. 28. Forskæl imellem den Theoretiske og Praktiske Philosophie.

§. 29. Om Fornuft-Læren.

§. 30. Om Grund-Læren.

¹⁷ Eilschov, fortalen.

¹⁸ Eilschov, s. 1.

¹⁹ Fontenelle, s. 25–26.

§. 31. Om Verdens almindelige Betragtning.

§. 32. Om Siæle-Læren.

§. 33. Om den naturlige Videnskab om Gud.

§. 34. En Samling af disse fire Videnskaber kaldes Hoved-Videnskab (Metaphysik). Almindelig Forklaring over denne.

§. 35. Om Natur-Læren.²⁰

Dette giver oplevelsen af, at der reelt er tale om en lærebog. Selvom Eilschov altså ændrer den retoriske strategi i kommunikationen af videnskab ved at lægge sig i forlængelse af Fontenelle, så anvender Eilschov samtidig en paragraferet opdeling i forlængelse af den daværende videnskabelige retorik. Der er altså tale om en form for, selv for samtiden, genrehybrid, som afspejler Eilschovs ønske om på den ene side at anvende global fikcionalitet af typen fiktiv dialog, mens han på den anden side også ønsker at give indtryk af, at der er tale om en lærebog.

Analogien som lokal fikcionalitetsstrategi

Den anden søjle i Eilschovs fikcionalitetsbrug er den lokale fikcionalitet, hvor den mest betydningsfulde i Eilschovs retorik er analogien. Det interessante ved Eilschovs analogibrug er, at den adskiller sig tydeligt fra analogibrugen i samtidige videnskabelige artikler på dansk af videnskabsfolk som Christian Horrebow og Jens Kraft, ligesom selve det at bruge analogier i kommunikation af filosofi adskiller Eilschovs retorik tydeligt fra de mest brugte filosofiske grundbøger i samtiden af Christian Wolff og Alexander Gottlieb Baumgarten. Eilschov bruger analogien pædagogisk til at omforme videnskaben, hvor den ved Horrebow og Kraft oftest blot bruges som et kritisk værktøj til at latterliggøre aristotelismen eller cartesiansismen.²¹ Hvor Eilschov konstant bruger sine analogier til at flytte det videnskabelige indhold til, hvad Eilschov forestiller sig er et kvindeligt erfaringsrum, så er det tydeligt i for eksempel både Wolffs *Fornuftige Tanker, om den menneskelige Forstands Kræfter* og *Fornuftige Tanker om det, som Menneskene have at Gjøre og Lade, til deres Lyksaligheds Befordring*, hvordan eksempler på filosofi oftest blot knyttes

²⁰ Eilschov, s. 74.

²¹ Jens Kraft, 'Betænkninger over Neutons og Cartesii Systemata, tillige med nye Anmærkninger over Lyset' i *Skrifter, som udi det Kiøbenhavnske Selskab af Lærdoms og Videnskabers Elskere ere fremlagte og oplæste i Aaret 1747. Tredie Deel* (København: Det kongelig Waysenhuses Bogtrykkerie, 1747). Christian Horrebow, 'Om Solens Eccentricitet, hvilken befindes at være bestandig, og ikke at aftage, som nogle af denjere Astronomis giette' i *Skrifter, som udi det Kiøbenhavnske Selskab af Lærdoms og Videnskabers Elskere ere fremlagte og oplæste i Aarene 1748, 1749 og 1750. Femte Deel* (København: Det kongelig Waysenhuses Bogtrykkerie, 1751).

til en videnskabelig kontekst.²² Analogier er stort set ikke at finde i de filosofiske grundbøger fra Eilschovs samtid som for eksempel Wolffs værker og Baumgartens *Metaphysica*.²³

Et godt eksempel på Eilschovs analogibrug er i kapitlet om ontologi, som Eilschov har kaldt "Om Grund-Læren". I dette kapitel bruger Eilschov hele tre analogier til at forklare, hvad ontologi er. Ontologi er for det første som "de uangeneme Sandørkener, som omringe fra de landfaste Sider af det angeneme Egypten".²⁴ Denne analogi har tydelige bibelske konnotationer og bygger videre på en mere generel landskabsanalogi i værket. Ontologien hedder for det andet grundlære ifølge Eilschov, da "den legger Grund-Vold til den heele philosophiske Bygning".²⁵ At sammenligne et videnskabeligt system med en bygning er almindeligt i videnskabsfolks kommunikation. Ontologi ligner for det tredje "de Klæder, som sidde nærmest ved Kroppen, og som man ifører sig til Legemets Nytte meer, end til Legemets Prydelse".²⁶ Denne analogi mellem påklædning og sprog er også almindelig i Eilschovs samtid. Eilschov kørner dog ofte påklædningsanalogien gennem værket ved at fremstille interessen for tøj og pyntning i det hele taget som særlig kvindelig.²⁷ De tre analogier til at forklare ontologien sammenblander sig med forskellige definitioner og er forsøg på at omforme det videnskabelige indhold, så det ifølge Eilschov bliver forståeligt for kvinder.

Udover analogier anvender Eilschov også tre andre centrale typer af lokal fikcionalitet. For det første anvender Eilschov kulturelle referencer, som han digter videre på. Som eksempel sammenligner Eilschov hovedkarakteren i Holbergs 'Den Politiske Kandstøber'²⁸ med en filosofisk pedant, der ligesom kandestøberen – som først forstår vanskelighederne ved at være borgmester, når han skal op på rådhuset – først ser at han intet forstår, når han skal fortælle om videnskab på sit modersmål.²⁹ Det er ikke fikcionalitet at referere til andres brug af fikcionalitet.

²² Christian Wolff, *Fornuftige Tanker, om den menneskelige Forstands Kræfter, og dens rigtige Brug i at kiende Sandhed* oversat af Andreas Lundhoff (København: Johan Jørgen Hopffner, 1742 [1712]) og *Fornuftige Tanker om det, som Menneskene have at Giøre og Lade, til deres Lyksaligheds Befordring, Sandheds Elskere meddelt* oversat af Andreas Lundhoff (København: Johan Jørgen Hopffner, 1744 [1720]).

²³ Alexander Gottlieb Baumgarten, *Metaphysics. A Critical Translation with Kant's Elucidations, Selected Notes, and Related Materials* (London: Bloomsbury, 2013 [1740]).

²⁴ Eilschov, s. 97–98.

²⁵ Eilschov, s. 99.

²⁶ Eilschov, s. 100–101.

²⁷ Eilschov, s. 8–9, 43, 101.

²⁸ Ludvig Holberg, 'Den Politiske Kandstøber' i *Comoedier sammenskrevne for den nye oprettede danske Skue-Plads ved Hans Mickelsen Borger og Indvaaner i Callundborg. Med Just Justesens Fortale første Tome* (København, 1723).

²⁹ Eilschov, s. 48.

Men det er fikcionalitet at bruge kulturelle referencer som basis for analogisering eller videre opdigtning, sådan som Eilschov i dette tilfælde gør med Holbergs kandestøber. For det andet bruger Eilschov humoristiske forestillinger, som når han siger, at metafysikken – som han kalder hovedvidenskab – lyder som en videnskab om at pynte hovedet:

Efter Fornuft-Læren kommer en Videnskab, som jeg plejer at kalde Hoved-Videnskab (metaphysique). Har hun hørt dette Navn før, Madame? Vel har jeg hørt det, svarede Fruen; men veed dog ikke, hvad egentligen for en Lærdom forstaas derved? Efter Klangen at dømmme, sagde jeg, skulde man snart tænke, at den indeholdt en Videnskab om et Hoved, eller om at pynte og coeffere et Hoved, Videnskab, Madame, hvori det smukke Kiøns fornemste Metaphysik bestaar. Nei, Nei! Svarede Fruen smilende. Den Videnskab, som hører Kammer-Piger til, er nok ingen Part af Philosophien; [...]³⁰

Humoren kommer også ofte til udtryk i analogibrugen og kunne siges at være helt generelt for Eilschovs retoriske strategi. For det fjerde udnytter Eilschov det fiktive rum, som hans karakterer tager del i. I sin gennemgang af psykologien bruger Eilschov for eksempel den fiktive hund Mops til at fortælle om dyrenes sjæle:

Ej, ej, spurgde Fruen, kand han sige mig, hvordan Siælen er i min lille Mops, som gaar der paa Gulvet? Forlad mig det, Madame, svarede jeg, endnu har jeg ikke været Mops, hvad jeg end kand blive, inden jeg dør; men dog, naar Tid er, vil jeg giætte saa meget, som mig mueligt er, baade om Mopses, og om andre Dyrs Sjæle. Nei giv Agt, hvor han seer paa mig, i det jeg nævner hand Navn, Mops? Hvor alvorligt et Ansigt sætter han ikke op? Jeg havde nær sagt philosophisk; thi dette bør være meget alvorligt. Lader det ikke, han vil sige . . . . .³¹

Dette er også et tydeligt eksempel på Eilschovs brug af humor, specielt fordi den fiktive hund reagerer på dens navn. Det er med disse fire lokale fikcionalitetsstrategier, at man tydeligst ser forskellen mellem samtidens videnskabelige retorik og Eilschovs mere populærvidenskabelige retorik. Eilschov er dog ikke begrænset til blot at bruge analogier, men benytter sig af flere forskellige fikcionalitetsstrategier for at kommunikere videnskaben.

Hvorfor anvende fikcionalitet i kommunikationen af videnskab?

Der er to hovedforklaringer som traditionelt er blevet brugt til at begrunde, hvorfor videnskabsfolk anvender den fiktive dialog. I relation til Platon pointeres den

³⁰ Eilschov, s. 97.

³¹ Eilschov, s. 104.

fiktive dialogs muliggørelse af *kritisk stillingtagen*, fordi flere forskellige perspektiver på det samme spørgsmål kan præsenteres ligeværdigt og dermed læserindbydende.³² I relation til særligt Galilei pointeres den fiktive dialogs *mulighed for at afvige censur* ved at præsenterer sit synspunkt som del af en fiktiv samtale.³³ Begge disse to forklaringsrammer mener jeg ikke kan begrunde Eilschovs brug af den fiktive dialog. For det første fremlægger Eilschov kun ét perspektiv på videnskaben som legitim, mens andre perspektiver latterliggøres. For det andet kan man ikke forestille sig, at der skulle være nedlagt censur over fremstillinger af den nye fysik, naturretslæren eller den wolffianske rationalisme i midten af 1700-tallet i Danmark. Den nye videnskab havde derimod voksende opmærksomhed og anerkendelse i statsadministrationen,³⁴ mens mere kontroversielle idéer om for eksempel kønnenes lige åndsevner allerede var formuleret langt mere radikalt af Holberg.

Når Eilschov selv skal forklare, hvorfor han anvender en fiktiv dialog i *Forsøg til en Fruentimmer-Philosophie*, så nævner han tre ting: For det første vil han gerne undervise kvinder i filosofi, altså gøre filosofien tilgængelig for andre end videnskabsfolk. Han vil ganske enkelt skabe kvindelige filosoffer: “Kunde mit ringe Skrift iblant de ulatinske [lærde fruentimmere] formeere Tallet med philosophe-rende Fruentimmer, da havde jeg naaet alt, hvad jeg ønskede!”³⁵ For det andet vil Eilschov udover at undervise også gerne underholde: “Jeg vil baade lære og fornøje, baade være alvorlig og skiemtsom”.³⁶ Underholdningen vil betyde, at Eilschov får sine læses opmærksomhed og opmuntrer til interesse i videnskabelige spørgsmål.³⁷ I relation til dette vil Eilschov for det tredje gerne stå i modsætning til både den daværende videnskabelige kommunikation, der ifølge Eilschov er

³² Se for eksempel Johannes Sløk, der i *At læse Platon* (København: Hans Reitzels Forlag, 1992) tolker Platons filosofi dialogisk med den kritiske stillingtagen som del af forklaringen på den valgte retoriske strategi. Christopher Rowe har dog i *Plato and the Art of Philosophical Writing* (Cambridge: Cambridge University Press, 2007), [Crossref](#), afvist den filosofisk-dialogiske tolkning af Platons retoriske strategi til fordel for en pointering af Platons retorik som ren overbevisningsstrategi.

³³ Se for eksempel Maurice A. Finocchiaro *The Galileo Affair* (Berkeley: University of California Press, 1989). [Crossref](#).

³⁴ Helge Kragh, *Natur, Nytte og Ånd. Dansk Naturvidenskabs Historie, bind 2* (Aarhus: Aarhus Universitetsforlag, 2005).

³⁵ Eilschov, fortalen.

³⁶ Eilschov, fortalen.

³⁷ Michael F. Dahlstrom nævner i ‘Using Narratives and storytelling to communicate science with nonexpert audiences’, *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*, 111 (2014), s. 13614–13620, [Crossref](#), tilgængelighed, opmærksomhed og opmuntring til videre interesse som formål med at anvende narrativitet i formidlingen af videnskab.

kedeligt skrevet,³⁸ og den nye roman, som Eilschov mener for de flestes tilfælde er ren underholdning.³⁹

Brugen af den fiktive dialog har desuden fire andre effekter, som Eilschov ikke selv nævner, men som jeg mener kan supplere forståelsen af, hvorfor Eilschov anvender den fiktive dialog. Disse effekter er for det første, at brugen af den fiktive dialog giver mulighed for *identifikation*. Eilschovs værk er skrevet på et tidspunkt, hvor kønsidentiteten har haft stor betydning, og det har derfor gjort en stor forskel for en læser, der har identificeret sig som kvinde, at man i værket finder en filosoferende kvinde. Eilschov tillægger kvinden en række udtalelser om sin egen uformåenhed på grund af sit køn som for eksempel: “Naar vi først komme ind i Philosophien med hinanden, skal han ønske, at han i mit Sted havde et Mandfolk, eller en Student før sig, som bedre kunde begribe”.⁴⁰ Den mandlige karakter afviser denne påstand, men kvindens holdning kan være skrevet på denne måde, så en læser har kunne identificere den filosoferende kvindes usikkerhed om for eksempel den basale intellektuelle evne til at lære filosofi med, hvad Eilschov forestiller sig, også er læserens egen.

For det andet giver den fiktive dialog mulighed for *afstikkere fra hovedargumentet*.⁴¹ Selvom *Forsøg til en Fruentimmer-Philosophie* er opbygget som en lærebog, så tager Eilschov sig ofte friheden til at føre samtalen ud på et sidespor. Et eksempel er i kapitlet om fysik kaldet “Om Natur-Læren”, hvor Eilschov i forklaringen af magneters tiltrækningskraft sammenligner dette med kærlighedens kraft mellem to mennesker. Dette leder over til en længere diskussion mellem den lærde mand og kvinden om, hvad kærlighed er,⁴² selvom kapitlet i princippet er en gennemgang af fysikken.

For det tredje giver den fiktive dialog en mulighed for *en overdrivelse af positioner og karakterer*.⁴³ Dette hænger sammen med, at udsigelsespositionen i en fiktiv dialog til en vis grad bliver sløret. Et eksempel er i Eilschovs beskrivelse af skola-stisk filosofi,⁴⁴ hvor han fremstiller den som langt mere tåget og uforståelig, end

³⁸ Eilschov, s. 43–46.

³⁹ Eilschov, s. 13–14.

⁴⁰ Eilschov, s. 47.

⁴¹ Galilei nævner muligheden for afstikkere fra hovedargumentet som en af sine begrundelser for at bruge dialogformen i forordet til *Samtale om de to hovedsystemer for verden*, s. 31. Det samme gør Leibniz i indledningen til sin fiktive dialog *New Essays on Human Understanding*.

⁴² Eilschov, s. 118–119.

⁴³ Historikeren J. L. Heilbron argumenterer i *Galileo* (Oxford: Oxford University Press, 2010) for, at Galilei benytter den fiktive dialog, fordi det muliggør en karikeret overdrivelse af positioner og karakterer til fordel for det kopernikanske verdensbillede og til ulempe for det aristoteliske.

⁴⁴ Eilschov, s. 29, 41.

både hvad han selv gør i sine andre filosofiske skrifter, og hvad der er normalt i samtidens videnskabelige kommunikation.

For det fjerde har den fiktive dialog den effekt, at Eilschov får præsenteret en bestemt *videnspraksis og -kultur*.⁴⁵ Den fiktive dialog er en præsentation af en anden undervisningspraksis, end hvad der foregår på Københavns Universitet med latinske forelæsninger og skolastiske disputationer.⁴⁶ Der er dog ikke tale om fremvisningen af en videnspraksis, som man gør inden for den platoniske tradition. Eilschov har ikke en forestilling om, at det er gennem dialoger mellem en lærd mand og en kvinde, at man skal komme frem til nye videnskabelige resultater. Eilschov præsenterer til gengæld, hvordan ny viden opnås ved for eksempel at præsentere, hvordan forskning i fysik foregår ved hjælp af eksperimenter.⁴⁷ Dette er ikke i sig selv en direkte effekt af den fiktive dialog, da han sagtens kunne forklare eksperimenterets betydning for fysikken på andre måder. Det er dog en effekt af den fiktive dialog, at denne videnspraksis i fysikken bliver præsenteret for et kvindeligt publikum.

Udover disse effekter af den fiktive dialog, så er der to centrale idéer ved Eilschov som er afgørende for at forklare, hvorfor Eilschov overhovedet ønsker at flytte det videnskabelige indhold ved at bruge de retoriske strategier, som normalt tilhører den kvindelige, litterære offentlighed. For det første forestiller Eilschov sig, at videnskab kan gøre kvinder mere dydige.⁴⁸ I forlængelse af François Fénelons *Traité de l'éducation des filles*⁴⁹ argumenterer Eilschov for, at romanen – som på dette tidspunkt er tiltænkt et kvindeligt publikum – fordærver kvinder på grund af dens urealistiske, ofte romantiske fortællinger. Den fikionaliserede videnskab

⁴⁵ Den amerikanske medieforsker David A. Kirkby argumenterer i *Lab Coats in Hollywood. Science, Scientists, and Cinema* (Cambridge, Massachusetts: MIT Press, 2011), [Crossref](#), for, at videnskabsfolks formål med at være konsulenter på store Hollywoodfilm blandt andet kan være, at man ønsker at fremme en bestemt videnskabelig forståelse eller en bestemt forståelse af videnskabens kulturelle relevans. I 'Science stories as culture: experience, identity, narrative and emotion in public communication of science', *Journal of Science Communication*, 18 (2019), 1–17, [Crossref](#), argumenterer Kirkby sammen med Sarah R. Davies, Megan Halpern, Maja Horst og Bruce Lewenstein for, at denne fokus på at fremvise og legitimere en bestemt videnspraksis og -kultur også kan gælde videnskabsfolks egen brug af narrativitet.

⁴⁶ Den skolastiske undervisnings- og eksamensform på Københavns Universitet i perioden er blandt andet beskrevet i Erik Pontoppidans *Den Danske Atlas. Tomus II* (København: Andreas Hartvig Godiche, 1764), s. 125 og Nicolai Jonges *Den Kongelige Hoved- og Residens-Stad Kiøbenhavns Beskrivelse* (København: Nicolaus Møller, 1783), s. 275–277.

⁴⁷ Eilschov, s. 139–141.

⁴⁸ Eilschov, s. 14.

⁴⁹ François Fénelon, *Traité de l'éducation des filles*, oversat af Johanna Maria Gamst til *Om Pige-børns Opdragelse* (København: Morten Hallager, 1776 [1687]).

står altså med både et moralsk og epistemisk potentiale i direkte kontrast til andre dele af den kvindelige, litterære offentlighed.

For det andet er brugen af fikcionalitet nødvendig, fordi kvinder ifølge Eilschov har større indbildningskraft end mænd:

Vi mangle ej heller Exempler paa de Fruentimmer, som til Kiønnets u-dødelige Ære har gjort Mandfolkene med deres indbildte naturlige Fuldkommenheder Fortrinnet tvivlsomt. I sandhed til det, som man kalder at studere, er det smukke Kiøn ligesaa beqvemt af Naturen som Mandfolk; ja der ere visse Videnskaber, saasom Digte-, Tale-, Skildre- og Tone-Konsten, som det kan gjøre større Fremgang i end vi. Deres levende Indbildnings-Kraft gjør dem i sær beqvemme til den Pøetiske Henrykkelse og de deraf flydende livagtige Forestillinger om alle de Fuldkommenheder, som mere kand fornemmes end forklares, som mere røre Sandserne end Fornuften. Det er Fuldkommenheder af dette Slags vi kalde Smukheder og da de omtalte Kunster har i sæt med dem at bestille, saa kand Fruentimmer og i samme erlange en større Indsigt og Færdighed end vores Kiøn.⁵⁰

Den traditionelle videnskab skrevet i et logisk-videnskabeligt sprog vil ud fra Eilschovs betragtning fremstå for kedelig for kvinder, og de vil grundet deres større indbildningskraft været kønsligt betinget for at blive undervist ved hjælp af fikcionalitet som retorisk strategi. Kvinder vil ifølge Eilschov også få noget ud af denne undervisning, da påståede forskelle i åndsevner alene skal begrundes i opdragelsen:

Skulde begge Kiøns ulig Beskikkelse omskiftes i Verden, og deres deraf flydende ulig Opdragelse forandres tillige; saa at Fruentimmers Fuldkommenhed herefter skulde kiendes af Forstand og Lærdom, og Mandfolks af net Syning, fin Spind, og velsmagenende Mad; da vilde man først tydeligen see, at der ligesaa vel kunde boe Mandfolks Fuldkommenhed i en Fruentimmer-Siæl, som Qvinde-Skrøbelighed i et Mandfolks, eller og, hvilket løber ud paa det samme: at Naturen, naar den danner menneskelige Siæle, aldeles glemmer Kiønnes Forskæl [...]⁵¹

Men Eilschov har altså stadig – i en kritik af mandens påståede fortrin over kvinden – en forestilling om forskelle i kønnenes epistemologi. Når Eilschov derfor skriver et helt værk, hvor han forklarer videnskaben gennem tøj- og syningsanalogier, hvilket kan virke paradoksalt, når han samtidig forestiller sig kvindens åndsevner som produkt af opdragelsen, så er det centralt, at Eilschov samtidig forestil-

⁵⁰ Frederik Christian Eilschov, *Beviis, at Naturens Lov ikke forbyder den Respect imod Fruentimmeret, som Moden har indført iblandt os* (København: Hans kongelige majestæts privilegerede bogtrykkeri, 1747), s. 9–10.

⁵¹ Eilschov, *Forsøg til en Fruentimmer-Philosophie*, fortalen.

ler sig, at kvinder har større indbildningskraft end mænd. Dette viser noget helt centralt ved Eilschovs fikcionalitetsstrategi, nemlig at den ikke blot baserer sig på en pædagogisk mulighed eller afspejling af lignende retoriske strategier. Eilschov forestiller sig nemlig desuden, at de retoriske strategier er kønsligt betinget, og det er denne forestilling som gør, at han vælger at omforme videnskaben og dermed introducere fikcionalitet som en gennemgribende retorisk strategi i dansk videnskabelig kommunikation.

Fiktionalitet som retorisk strategi i dansk videnskabelig kommunikation efter Eilschov

I denne artikel har jeg villet vise, hvordan og hvorfor Eilschov som en af de første anvender fikcionalitet som en gennemgribende retorisk strategi i dansk videnskabelig kommunikation. Artiklen er et supplement til en litteratur- og videnskabshistorie, der ikke før har haft hovedfokus på videnskabsfolks brug af fikcionalitet. Det er artiklens hovedargument, at Eilschov bruger fikcionalitet for at flytte videnskabeligt indhold fra en mandlig, latinsproget, videnskabelig offentlighed til en kvindelig, dansksproget, litterær offentlighed. Eilschovs brug af fikcionalitet trækker på den fontenælske tradition for at bruge den fiktive dialog i vidensformidling, som adskiller sig fra den platoniske tradition ved at have en mere populærvidenskabelig og eksoterisk hensigt. Udover de mange forskellige effekter som brugen af den fiktive dialog har i kommunikationen af videnskab, så er det centrale for at forstå, hvorfor Eilschov anvender fikcionalitet, at brugen af fikcionalitet baserer sig på en forestilling om kvinders større indbildningskraft. Videnskab formidlet til kvinder bliver derfor ifølge Eilschov nødt til at være fikcionaliseret, fordi kvinder ifølge Eilschov er betinget for andre retoriske strategier end mænd.

Med sine ni dialoger er Hans Christian Ørsted (1777–1851) en af mest prægnante efterfølgere til Eilschov. Ørsted kom desuden med sit eget bud på genrens muligheder og betingelser i det lille, uudgivne skrift ‘Om Samtaleformen i videnskabelige Meddelelser’, der til trods for stor enighed med Eilschov om dialogens muligheder i videnskabelig kommunikation langt fra har samme tolkning af de kønslige aspekter af den fiktive dialoges betingelser.⁵² Hvis man ser på det danske bogmarked i dag vil man også finde værker, som står i tydelig relation til Eilschovs *Forsøg til en Fruentimmer-Philosophie*. Mest åbenlyst er hjerneforsker Peter Lund Madsens *Dr. Zukaroffs testamente. En bog om menneskehjernen* (København: Gyldendal, 2012) og psykolog Svend Brinkmanns *Hvad er et menneske? En filosofisk*

⁵² H.C. Ørsted, ‘Om Samtaleformen i videnskabelige Meddelelser’ i *Samlede og efterladte Skrifter*, bind 5 (København: Universitetsboghandler Andreas Frederik Høst, 1851), s. 33–41.

dannelsesrejse (København: Gyldendal, 2019), som begge er værker, der anvender fikcionalitet som en overordnet retorisk strategi i deres vidensformidling. Den fiktive dialog er dog i disse tilfælde tillæg til en langt mere prosaisk fremstilling, end man ser ved Eilschov og Ørsted, ligesom særligt Lund Madsens værk er tydeligt præget af autobiografien, hvilket gør fikcionalitetsbrugen langt mere præker og intrigant.

Specielt i forhold til Eilschovs kønslige betingelser for valg af retorisk strategi, så er det værd at bemærke postdoc på CBS Sine Zambachs nye lærebog i kodning kaldet *Kvinde kend din kode* (Aarhus: Forlaget FILO, 2018). I dette værk gennemgås forskellige grundbegreber inden for kodning som variable, datatype, funktion, løkke og betingelse ved hjælp af blandt andet muffinbagnings- og tøjalogier. Zambach forklarer for eksempel variable på følgende måde:

Forestil dig en tom skål, du kan putte noget i. Du kan putte æbler og pærer i (frugt-typer); så er det en frugtskål, eller måske muffiningredienser og vupti, så bliver det en dejskål. På samme måde kan variabelen "x" indeholde forskellige typer "ingredienser", som fx tal, tekststreng eller logiske sandt/falsk-udsagn.⁵³

Zambach forestiller sig, at sådan en muffinbagningsanalogi i højere grad vil henvende sig til kvinder end de computerspilsanalogier, der oftest bruges i lærebøger om kodning. Dette bunder ved Zambach i en forestilling om, at kvinder skulle have et andet interessefelt end mænd.⁵⁴ Det er altså ikke fikcionalitet som sådan, Zambach forstår som særlig kvindeligt, men der findes dog stadig såkaldt "feminine" og "drengede" eksempler.⁵⁵ Zambachs lærebog er ikke blot et nutidigt eksempel på brug af fikcionalitet i vidensformidling, som har tydelige konnotationer tilbage til Eilschovs introduktion af denne retoriske strategi i midten af 1700-tallet, men er også eksempel på, hvordan man stadig i år 2018 kan møde kønnede forestillinger i relation til forskellige typer af fikcionalitet i kommunikationen af videnskab.

VALDEMAR NIELSEN POLD (f. 1994) er ph.d.-studerende ved Afdeling for Nordiske Studier og Oplevelsesøkonomi, Aarhus Universitet. Hans afhandling handler om, hvordan og hvorfor videnskabsfolk bruger fikcionalitet som retorisk strategi med særlig fokus på perioden fra F.C. Eilschov (1725–1750) til H.C. Ørsted (1777–1851). E-mail: vnp@cc.au.dk.

⁵³ Sine Zambach, *Kvinde kend din kode* (Aarhus: Forlaget FILO, 2018), s. 107.

⁵⁴ Zambach, s. 21, 24.

⁵⁵ Zambach, s. 23.